

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету оборони
України
(проспект Повітряних Сил, 30/1, м. Київ,
01021)

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук,
доцента Богуцького Павла Петровича на дисертаційну роботу
Остапенко Анастасії Іванівни на тему: «Законодавство у сфері оборони як
об'єкт систематизації», подану
на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах відсічі російської збройної агресії проблема забезпечення національної безпеки України у сфері оборони вимагає зосередження уваги на питаннях, які стосуються усього комплексу заходів щодо забезпечення обороноздатності держави. Серед таких заходів важливе значення мають правові заходи. Якісний стан законодавства у сфері оборони дозволяє успішно вирішувати завдання щодо забезпечення обороноздатності, воєнної безпеки.

Водночас сучасний стан законодавства у сфері оборони України потребує його удосконалення, зокрема, на основі науково обґрунтованої систематизації та формування, реалізації відповідної концепції розвитку. З висловленою у зв'язку з цим у дисертаційному дослідженні (с.19 дисертації) позицією необхідно погодитися. Достатньо високий рівень актуальності теми дисертації підтверджується також відсутністю у вітчизняній юриспруденції системних наукових досліджень з питань систематизації та кодифікації законодавства у сфері оборони.

Тема дисертаційного дослідження відповідає основним напрямкам наукових досліджень Національного університету оборони України, визначених у Розподілі між науковими підрозділами Національного університету оборони України, затвердженому наказом начальника Національного університету оборони України імені Івана Черняховського від 30 листопада 2020 року № 367, узгоджується зі Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (підпункти 1-3, 9 пункту 1.2), затвердженою постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21, відповідає предметному напрямку досліджень «2.13. Право національної безпеки; військове право» Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477.

Дисертаційне дослідження необхідно визнати актуальним для наукових розробок проблем законодавства у сфері оборони України, а також для юридичної практики щодо здійснення правового регулювання відносин у сфері оборони України, для формування та реалізації оборонної політики України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Для досягнення визначеної дисертанткою мети дисертаційного дослідження – виявлення та розкриття особливостей законодавства у сфері оборони України, розроблення рекомендацій щодо систематизації законодавства у сфері оборони України як необхідної умови його ефективності, здобувачкою використано сучасні наукові розробки як загальнотеоретичної, так і галузевої юриспруденції. Дисертантка використала необхідні емпіричні матеріали для підтвердження теоретико-прикладних положень та висновків проведеного дослідження, здійснила аналіз відповідних нормативно-правових актів.

Використання емпіричних матеріалів, наукових, науково-методичних, довідкових джерел, положень чинних нормативно-правових актів у сфері

оборони України дозволили дисертантці досягти мети дисертаційного дослідження та виконати поставлені завдання.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні положення та висновки є науково вивіреними, достатньо обґрунтованими.

Структура дисертації відповідає встановленим для таких наукових досліджень вимогам, логічно побудована та демонструє послідовність у розкритті теми дисертаційного дослідження.

Наукове дослідження законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації здійснено автором дисертаційної роботи з дотриманням необхідних **методологічних вимог**. Філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження використані відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, що дозволило дисертантці розкрити тему дисертаційного дослідження, обґрунтувати висновки. Здобувачка продемонструвала під час дисертаційного дослідження необхідний рівень володіння методологією наукової діяльності.

Сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації характеризуються новизною – уперше здійснено комплексне наукове дослідження суспільних відносин щодо формування, розвитку законодавства у сфері оборони України та його систематизації, розкрито особливості законодавства у сфері оборони та теоретичну основу комплексної систематизації законодавства у сфері оборони України, запропоновано правові моделі його систематизації для приведення нормативно-правових актів у сфері оборони України до структурної та логічної узгодженості, підвищення рівня їх ефективності.

Висновки дисертаційного дослідження та його результати, висловлені дисертанткою пропозиції характеризуються теоретичною обґрунтованістю та, як засвідчує їх наукова верифікація, містять авторське бачення характеристики законодавства у сфері оборони України у контексті його систематизації, змісту та призначення діяльності щодо систематизації законодавства у сфері оборони України, визначення кодифікації законодавства у сфері оборони України

пріоритетним напрямом у вирішенні завдань щодо підвищення його ефективності.

Дисертантка розглядає законодавство у сфері оборони України як нормативну складову права воєнної безпеки, що є міжгалузевим системним утворенням, яке розкриває зміст права національної безпеки і військового права та має ознаки комплексної галузі законодавства. Зміст законодавства у сфері оборони здобувачка запропонувала розкрити за такими аспектами: 1) нормативним як сукупність нормативно-правових актів, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які мають загальнообов'язковий характер у сфері оборони; 2) регулятивним як регулятор суспільних відносин, що виникають у процесі підготовки держави до збройного захисту та її захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту; 3) інструментальним як засіб забезпечення оборони та воєнної безпеки; 4) управлінським як засіб формування та реалізації державної воєнної (оборонної) політики (с.90-91 дисертації).

Заслуговує на увагу визначена дисертанткою особливість сучасного стану нормативно-правового регулювання відносин у сфері оборони, який характеризується динамічністю та високою інтенсивністю внесення змін до нормативно-правових актів у зв'язку із введенням в Україні правового режиму воєнного стану, що призводить до накопичення нормативно-правового матеріалу, появи суперечностей, дублювання, колізій, прогалин та законодавчих упущень, втрати єдності предмету правового регулювання нормативно-правових актів, що в цілому є порушенням системності законодавства. Цілком слушним є висновок про необхідність комплексної систематизації законодавства у сфері оборони України (с. 89 дисертації), процес якої ускладнюється плинністю норм, що підтверджує особливу актуальність завдання з пошуку оптимальних способів здійснення систематизації за сучасних безпекових умов та наявних ресурсів.

Систематизацію законодавства у сфері оборони України здобувачка визначає як правову діяльність спеціально уповноважених та інших суб'єктів із

приведення законодавства до внутрішньо узгодженої системи шляхом усунення суперечностей, дублювання, колізій, прогалин та законодавчих упущень, застарілих норм з метою забезпечення його ефективності, зручності і доступності користування, зміцнення законності у процесі регулювання та охорони суспільних відносин щодо здійснення політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави з підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту (с.93).

Звернення до офіційної та неофіційної діяльності щодо здійснення систематизації у сфері оборони України дозволили дисертантці визначити закономірність, якою є зв'язок офіційної систематизації з правотворчою діяльністю, що має відповідні цілі та суб'єктний склад (с.95-96 дисертації). Здобувачка розглянула зміст систематизації законодавства у сфері оборони України щодо здійснення правотворчої діяльності як алгоритм певних дій, що мають циклічну природу та становлять: 1) підготовчий етап; 2) аналітичний етап; 3) прийняття (видання) нормативно-правового акта, де можливими варіантами результатів є: внесення змін до нормативно-правового акта (актів); скасування норми (норм) або нормативно-правового акта (актів); прийняття у новій редакції нормативно-правового акта (актів); прийняття (видання) нового нормативно-правового акта (актів); 5) заключний етап – моніторинг та контроль (с.98 дисертації).

Слушними є висловлені дисертанткою пропозиції щодо доповнення Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ розділом, який би визначив поняття, принципи, форми та способи систематизації законодавства (с.99 дисертації).

Здобувачка визначила суб'єктів офіційної систематизації у сфері оборони України та зосередила увагу на організації правотворчої діяльності у Міністерстві оборони України – основному органі в системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики з питань національної безпеки у сфері оборони (с.100-101). Стан

правотворчої діяльності у сфері оборони, який характеризує загалом стан систематизації законодавства у цій сфері, дисертантка ілюструє кількісними характеристиками нормативно-правових актів у цій сфері – станом на початок жовтня 2025 року – 13529, з них – 591 закон, а також 1706 нормативно-правових актів, виданих безпосередньо Міністерством оборони України (с.101 дисертації). Для більшої переконливості щодо емпіричних даних, які характеризують кількісні показники законодавства у сфері оборони дисертантка звертається у дисертації до цих показників декілька разів, що можливо визнати зайвим, однак у контексті ілюстрації проблеми – вірним.

Дискусійними є висловлені здобувачкою положення щодо узагальненого визначення актів, що здійснюють регулювання внутрішньої діяльності Міністерства оборони України (директиви, розпорядження), як таких, що є службовими та не належать до нормативно-правових актів (с.102 дисертації). Нормативність відповідних актів визначається їхніми властивостями щодо регулювання певних відносин, у тому числі таких, що є організаційними та розпорядчими, що, власне, потребує їхньої систематизації відповідно до загальних правил.

Прикладне значення мають положення дисертаційного дослідження, що стосуються статусу та призначення Департаменту юридичного забезпечення Міністерства оборони України, на який покладено вирішення завдань щодо правотворчої діяльності та систематизації законодавства у сфері оборони. Слушними є пропозиції щодо удосконалення обліку нормативно-правових актів у сфері оборони, забезпечення цього процесу розробкою та упровадженням відповідних інформаційно-аналітичних програм, звернення до практичного вирішення проблеми цифровізації такої діяльності, ухвалення рішення щодо утворення та затвердження структурно-функціональної моделі Центру забезпечення правотворчої діяльності Міністерства оборони України (с.106-109 дисертації).

Систематизацію законодавства у сфері оборони дисертантка пропонує розглядати залежно від мети і завдань у таких аспектах: 1) змістово-

матеріальному – як результат узгодження нормативно-правових актів та викладених у них правових норм, внаслідок чого формується удосконалена система законодавства та узагальнена база нормативно-правових актів у сфері оборони; 2) організаційно-процедурному – як процес, сутність якого полягає у виконанні комплексу систематичних дій, спрямованих на безперервне удосконалення національного законодавства, який містить елементи правового моніторингу, тобто контролю за поточним станом законодавства та ефективності його реалізації, та власне систематизації. Важливим є висновок про те, що систематизація законодавства у сфері оборони України спрямована на забезпечення ефективності, зручності і доступності користування нормативно-правовими актами, зміцнення законності у процесі реалізації політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави під час підготовки до збройного захисту та захисту держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту (с.113 дисертації).

Дисертантка звернулася у своєму дослідженні до оцінювання ефективності реалізації законодавства у сфері оборони та визнала ефективність законодавства передумовою його систематизації. (с.114 – 127 дисертації). Ефективність реалізації законодавства є вкрай актуальною проблемою загальнотеоретичної та галузевої юриспруденції. Безумовно, що якісні показники дії нормативно-правових актів, стан ефективності законодавства мають ураховуватися під час систематизації, однак дискусійним є висновок про ефективність законодавства як передумову його систематизації. Адже підвищення ефективності законодавства є метою систематизації, що власне визнає дисертантка, саме тому урахування стану ефективності має значення для систематизації законодавства у сфері оборони у контексті підвищення якісних показників, що стосується як статички законодавства – системи норм, так і динаміки законодавства – його дії, реалізації. Необхідно виходити з вимоги щодо систематизації законодавства як невід’ємної його властивості, якою є системність. Проте відсутні сумніви щодо обґрунтованості висновку

дисертантки про необхідність постійного моніторингу дії законодавства та моделювання показників ефективності на стадії нормопроектування (с.116, 124-125 дисертації). Позитивним є визначення здобувачкою поняття ефективності законодавства у сфері оборони (с.125 дисертації), зміст якого спонукає до подальшого доктринального опрацювання показників ефективності та звернення до мети законодавства у сфері оборони – забезпечення стану національної безпеки у сфері оборони, тобто воєнної безпеки.

Звернення у дисертаційному дослідженні до проблеми теоретичних підходів та прикладних аспектів систематизації законодавства у сфері оборони України здійснено у спосіб визначення здобувачкою особливостей змісту цієї проблеми та шляхів її вирішення (с.132 дисертації). Дисертантка зауважила про загальну тенденцію здійснення кодифікації законодавства у сфері оборони, вибір об'єкта і предмета якої ускладнені міжгалузевим характером норм, їх ієрархічною та змістовною розгалуженістю, орієнтування при цьому на зарубіжний досвід без урахування техніко-юридичних особливостей і традицій кодифікації національного законодавства України, а також на прагненні об'єднати значний обсяг нормативного матеріалу в межах одного кодифікованого акта, що можливо в теорії, але на практиці нормопроектування є доволі складною комплексною роботою, для успішної реалізації якої потрібні не лише ресурси, а й, насамперед, політична воля. У дисертації заявлено про Військовий кодекс України, як найбільш затребуваний кодифікований законодавчий акт, ухвалення якого засновується на об'єднанні законодавчих актів, предмет яких відповідає предмету правового регулювання галузі військового законодавства, що не дозволяє, на думку дисертантки, повною мірою вирішити питання систематизації законодавства у сфері оборони. (с.132-133 дисертації). Водночас у дисертації звернуто увагу на діалектичну єдність національної безпеки і оборони, проте зауважено, що за умов розгалуженості законодавства у цих сферах, відсутності визначеності у міжгалузевому розмежуванні здійснити систематизацію законодавства складно. Висловлена позиція дисертантки щодо взаємного впливу національної

безпеки та оборони має своє обґрунтування, підтверджується практикою та по суті є закономірністю, яка свідчить про те, що вказана діалектична єдність виявляється у міжгалузевому утворенні, яким є воєнна безпека, а відтак вирішення проблеми щодо систематизації законодавства у сфері оборони як систематизації законодавства про воєнну безпеку має своє теоретичне обґрунтування та прикладне значення.

Дисертантка не залишила поза увагою доктринальне опрацювання питань інкорпорації, консолідації, а також обліку законодавства у сфері оборони, проведення Міністерством оборони України поетапної роботи щодо систематизації законодавства у сфері оборони, що підтверджує загальний висновок про послідовне виконання поставлених для дослідження завдань у контексті предмета та мети дослідження.

Значна увага здобувачки питанню характеристики законодавства у сфері оборони України, визначенню особливостей, класифікації за різними критеріями, які відповідають змісту законодавства у сфері оборони, сприяли визначенню ознак об'єкта систематизації та вирішенню практичних питань здійснення систематизації.

Законодавство у сфері оборони дисертантка розглянула як підсистему нормативно-правових актів у системі законодавства України, об'єднаних спільним предметом регулювання (с. 143 дисертації). Дисертантка виокремила основні напрями правового регулювання у сфері оборони, що стало підставою для структурування системи законодавства у цій сфері, виокремлення певних інститутів: інститут формування та реалізації державної політики у сфері оборони; інститут стратегічного планування та підготовки держави до оборони; інститут управління обороною; інститут організації і функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань; інститут застосування сил оборони; інститут національного спротиву; інститут виконання військового обов'язку; інститут військової служби; інститут соціально-правового захисту у сфері оборони; інститут мобілізації і демобілізації; інститут особливих правових режимів у сфері оборони; інститут служби військ, правопорядку та

дисципліни; інститут ресурсного забезпечення оборони; інститут міжнародного співробітництва у сфері оборони; інститут контролю та юридичної відповідальності у сфері оборони (с.147-148 дисертації).

Особливостями законодавства у сфері оборони України, що підтверджують його специфіку дисертантка вважає: 1) динамічність; 2) комплексність 3) поліструктурність; 4) функціональну різноманітність; 5) наявність норм особливої чи тимчасової дії, що пов'язано з дією особливих правових режимів (с.152 дисертації).

Логічним і таким, що підтверджується матеріалами дослідження є висловлена здобувачкою позиція про те, що законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації можна розглядати: 1) як систему нормативно-правових актів з питань оборони держави в цілому, яку можливо систематизувати через інкорпорацію; 2) як систему законодавчих актів, які можуть бути кодифіковані, консолідовані або інкорпоровані; 3) як сукупність підзаконних нормативно-правових актів, щодо яких може бути проведено консолідацію або інкорпорацію; 4) як сукупність норм права, що регулюють однорідні суспільні відносини, які можуть бути систематизовані за допомогою застосування кодифікаційної техніки; 5) як сукупність чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, що можуть бути інкорпоровані (с.153 дисертації).

Відтак законодавство у сфері оборони дисертантка визначає, як взаємопов'язану та упорядковану систему нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, дія яких спрямована на регулювання та охорону суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту з метою досягнення воєнної безпеки (с.154 дисертації).

У дисертаційному дослідженні проведено аналіз досвіду окремих держав щодо здійснення систематизації законодавства у сфері оборони, визначено особливості кодифікації законодавчих актів, зміст та структуру кодифікованих законів, що дозволило здобувачці зробити висновок про можливість використання в Україні зарубіжного досвіду систематизації законодавства у сфері оборони. Важливо, на чому акцентовано увагу у дослідженні, що зарубіжний досвід систематизації законодавства у сфері оборони підлягає застосуванню в Україні з урахуванням національних особливостей, які обумовлені, насамперед, складними умовами відсічі збройної агресії РФ проти України упродовж тривалого періоду.

Значна увага у дисертаційному дослідженні приділена питанням, що визначають перспективи систематизації законодавства у сфері оборони України та удосконаленню цього процесу на прикладі діяльності Міністерства оборони України. Консолідація та кодифікація законодавства у сфері оборони України у процесі його систематизації утворюють основу цієї діяльності та мають необхідне обґрунтування щодо можливостей забезпечити достатню ефективність нормативно-правових актів.

Висновок дисертантки про те, що визначення мети і вибір оптимальних форм та способів систематизації законодавства у сфері оборони мають відштовхуватися від відносної сформованості предмета правового регулювання певних правових інститутів у сфері оборони та зовнішнього закріплення взаємопов'язаних нормативних приписів у відповідних актах законодавства (с.171 дисертації) має певне обґрунтування. Проте дискусійність такої позиції є очевидною – предмет правового регулювання є однією з ознак, що формує інституційні утворення у системі національного права, а нормативні приписи відображають конкретні суспільні відносини, здійснюють їхню юридикацію за рахунок правового впливу і не можуть бути зовнішньою ознакою, оскільки внаслідок процесу юридикації (правового регулювання) дозволяють стверджувати про суспільні відносини як правовідносини. За цих умов законодавство у сфері оборони не може розглядатися проблемою, яка

може бути успішно вирішеною без звернення до національної системи права та його інституційних утворень. Висловлене зауваження з цього приводу жодним чином не применшує значущість наукової позиції, яку дисертантка послідовно відстоює у своєму дослідженні, а свідчить про вкрай складну проблему, якою на сьогодні є розкриття змісту законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації.

Подолання причин, які не сприяють галузевій кодифікації законодавства у сфері оборони України, про що зазначила дисертантка (с.173-174 дисертації), вбачається у розкритті та використанні особливостей військово-правового регулювання, як комплексної, системної діяльності, що має багато у чому нелінійні ознаки, які у сучасних умовах притаманні сфері оборони воюючої держави. Вірним у такому разі є висновок про міжгалузеву кодифікацію законодавства у сфері оборони України (с.175 дисертації), у зв'язку з чим дисертантка запропонувала певне компромісне рішення – кодифікацію лише тих законів, які мають загальне спрямування в оборонній сфері. Таким кодифікованим законодавчим актом пропонується вважати Кодекс про оборону України (с. с. 183, 189 дисертації). Необхідно відзначити розробку здобувачкою проекту Концепції Кодексу про оборону України (Додаток Г до дисертації), положення якого мають дискусійний характер, проте важливо, що здобувачка продемонструвала реалізацію теоретичних положень дисертаційного дослідження у прикладному нормопроектванні.

Висновки дисертаційного дослідження засновуються на проведеному дослідженні, відображають його результати та відповідають визначеним завданням, меті дослідження.

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що поставлені завдання дисертантка успішно виконала, продемонструвала обізнаність стосовно предмета дослідження, висловила та обґрунтувала власну наукову позицію з питань, що стосуються як мети, так і предмета дисертаційного дослідження.

Практична значущість дисертаційного дослідження. Дисертація має теоретико-прикладне значення, висновки й пропозиції дисертаційного дослідження становлять науковий та практичний інтерес, можуть бути використані: у науково-дослідницькій діяльності – для подальшої наукової розробки проблематики з питань законодавства у сфері оборони, систематизації законодавства у сфері оборони; в освітянській діяльності, під час підготовки відповідних методичних матеріалів, а також у науково-дослідній роботі здобувачів усіх рівнів вищої освіти; у правотворчості – для удосконалення Законів України «Про правотворчу діяльність», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», відповідних підзаконних нормативно-правових актів; у прикладній юридичній діяльності – для покращення систематизації, обліку законодавства у сфері оборони, а також нормопроектної діяльності Міністерства оборони України, у тому числі щодо підготовки проєкту кодифікованого акту у сфері оборони.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати дослідження висвітлені у 5 статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, які виконані дисертантом самостійно та розкривають основний зміст дисертації, а також у 3 наукових публікаціях, виконаних у співавторстві, де особиста наукова частка за інформацією дисертантки становить 60 % у змісті кожної публікації.

Апробація матеріалів дисертації здійснена під час участі у: 5-ти міжнародних науково-практичних конференціях, 3-х науково-практичних конференціях, круглому столі, всеукраїнському науково-педагогічному підвищенні кваліфікації; тези виступів опубліковані.

Анотація відповідає змісту дисертації, розкриває її основні положення та відповідає передбаченим вимогам.

Аналіз тексту дисертаційного дослідження свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. Посилання на наукові та інші джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей

автором здійснено; надано необхідну інформацію про результати особистої наукової діяльності. Сформовані у дисертації положення та висновки обґрунтовані здобувачкою на основі власних досліджень, наукова й практична цінність дисертаційного дослідження доведена.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційне дослідження «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації» написана науковою українською мовою. Науковий стиль викладення матеріалів дисертаційного дослідження характеризується логічністю, відповідністю значенню та меті використання термінів, що забезпечує сприйняття та розуміння висловленої здобувачкою думки, наукової позиції.

Дисертаційне дослідження належить до наукового напрямку, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

Вимоги академічної доброчесності дотримані, наявний висновок StrikePlagiarism – позитивний.

Зауваження щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження заслуговує на високу оцінку, проте містить дискусійні положення, окремі з яких потребують уточнення та обговорення.

1. Дисертантка зазначила про системний метод, який використаний нею під час дисертаційного дослідження. Водночас методологія юриспруденції використовує системний науковий підхід, на основі якого використовуються певні наукові методи дослідження. Якою є позиція дисертантки з приводу можливостей системного наукового підходу та відповідних методів наукового дослідження?

2. У загальнотеоретичній юриспруденції законодавство розглядається як одна із форм зовнішнього виявлення права, як джерело права, що визначає особливості національної правової системи. У дисертаційному дослідженні зазначеній проблемі приділена певна увага, водночас потребує уточнення питання щодо належності законодавства у сфері оборони до певного інституційного утворення системи національного права як його джерела.

3. Систематизація законодавства у сфері оборони України є проявом систематизації законодавства загалом. Водночас попереднім у цій діяльності є облік законодавства, що здійснюються за правилами, які загалом мають відповідати структуруванню права на певні інститути. Якою, на думку дисертантки, має бути синхронізація інститутів законодавства у сфері оборони України та інститутів певної галузі (галузей) права?

4. Дисертанткою визначено, що метою законодавства у сфері оборони України є нормативно-правове забезпечення воєнної безпеки. Яким чином телеологічна ознака законодавства у сфері оборони відображається на кодифікації законодавства у цій сфері?

5. Систематизація законодавства у сфері оборони України передбачає діяльність щодо прийняття, упорядкування нормативно-правових актів та норм права. Наскільки важливо, на думку дисертантки, розглядати кодифікацію законодавства як правотворчу (законотворчу) діяльність щодо прийняття відповідного законодавчого акту та яким є інструментальне призначення такого законодавчого акту?

Висловлені зауваження та питання становлять дискусійний характер. Натомість дисертація виконана на достатньо високому науковому рівні, має завершений характер, визначена мета дослідження розкрита, основні положення дисертаційної роботи отримали необхідне наукове обґрунтування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Проведений аналіз дає можливість дійти висновку, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Остапенко Анастасії Іванівни «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 «Про

затвердження Вимог до оформлення дисертації», що дозволяє вирішити питання за результатами публічного захисту про присвоєння автору дисертаційного дослідження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент – завідувач наукової лабораторії військового та міжнародного гуманітарного права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

Павло Богуцький

« 3 » квітня 2026 року

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрам)
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
НАПРН України»

В. М. Беланюк